

ปัญหากฎหมายที่เกี่ยวกับการดำเนินงานสหกรณ์ออมทรัพย์

นายปราโมทย์ สรวมนาม*

สหกรณ์เป็นนิติบุคคลที่ตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ แต่การดำเนินงานของสหกรณ์นั้นต้องเกี่ยวข้องกับกฎหมายอื่นอีกหลายฉบับ จึงทำให้เกิดปัญหาทางด้านกฎหมายหลายประการ สาเหตุสำคัญประการหนึ่งมาจาก คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ เจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ มีความรู้ความเข้าใจทางด้านกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของสหกรณ์ไม่เพียงพอ จึงทำให้เกิดปัญหาในด้านกฎหมายที่สำคัญอย่างน้อย 3 ประการคือ

- การบังคับใช้กฎหมายสหกรณ์
- การใช้สิทธิในทางกฎหมาย
- การพัฒนากฎหมายสหกรณ์ให้สอดคล้องกับความเจริญเติบโตของสหกรณ์และความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

การบังคับใช้กฎหมายสหกรณ์ ในการบังคับใช้กฎหมายสหกรณ์นั้น เจ้าหน้าที่ของรัฐจะมุ่งการกำกับควบคุมการดำเนินงานของสหกรณ์เป็นสำคัญ แต่เมื่อเกิดความเสียหายขึ้นกับสหกรณ์ เจ้าหน้าที่ของรัฐมักไม่ใช้อำนาจที่มีอยู่ตามกฎหมายเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับสหกรณ์ตามควรแก่กรณี จึงทำให้เกิดความเสียหายขึ้นกับสหกรณ์อยู่เสมอโดยเฉพาะในเรื่องของการกระทำทุจริตทางการเงิน อีกทั้งเป็นเหตุให้ผู้บริหารสหกรณ์ขาดความระมัดระวังในการดำเนินงานของสหกรณ์ อันเป็นเหตุให้ขาดมาตรฐานในการดำเนินงานของสหกรณ์

การใช้สิทธิในทางกฎหมาย เนื่องจากคณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอตามวาระการดำรงตำแหน่งของคณะกรรมการดำเนินการ ประกอบกับการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์เป็นสหกรณ์การเงิน ดำเนินธุรกิจเยี่ยงสถาบันการเงินซึ่งมีเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายอื่นอีกหลายฉบับ สหกรณ์ออมทรัพย์จึงมีปัญหาในการใช้สิทธิในทางกฎหมายอยู่เสมอ เช่น เรื่องของการอายัดเงินค่าหุ้น เงินปันผล เงินเฉลี่ยคืน การขอรับชำระหนี้ กรณีสมาชิกถูกพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดตามพระราชบัญญัติล้มละลาย เรื่องของการค้ำประกัน เรื่องอายุความ เป็นต้น

* ที่ปรึกษา ชุมชมสหกรณ์ออมทรัพย์แห่งประเทศไทย จำกัด

การพัฒนากฎหมายสหกรณ์ให้สอดคล้องกับความเจริญเติบโตของสหกรณ์ และความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

ปัญหาที่เกิดจากกฎหมายสหกรณ์นั้นนับเป็นเรื่องที่สำคัญเป็นอย่างมาก เพราะเป็นกฎหมายหลักในการดำเนินกิจการของสหกรณ์โดยเฉพาะพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนี้มีปัญหาที่ควรได้รับการแก้ไขอยู่หลายประการ เช่น

- เรื่องของคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ
- เรื่องอำนาจของนายทะเบียนสหกรณ์
- เรื่องบริมสิทธิในค่าหุ้นของสหกรณ์
- เรื่องการเลือกตั้งและการดำรงตำแหน่งของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์
- เรื่องกรรมการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย

นอกจากปัญหาที่กล่าวมาแล้ว หากได้นำเอากฎหมายสหกรณ์ของประเทศไทยที่ใช้อยู่ในขณะนี้ ไปเปรียบเทียบกับกฎหมายสหกรณ์ของประเทศอื่นในแถบเอเชียด้วยกัน เช่น เกาหลี สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ จะเห็นได้ว่ากฎหมายสหกรณ์ของไทยยังขาดความสมบูรณ์ในสาระสำคัญของการดำเนินงานของสหกรณ์อีกหลายประการ เช่น

- เรื่องการคุ้มครองเงินค่าหุ้น และเงินอื่นของสมาชิกที่มีอยู่กับสหกรณ์
- เรื่องของการออกใบหุ้นของสหกรณ์
- เรื่องการจัดการทรัพย์สินของสมาชิกที่ถึงแก่กรรม
- เรื่องการสนับสนุนของภาครัฐมีให้กับสหกรณ์
- เรื่องของการหักเงิน ณ ที่จ่าย

สิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้เป็นเรื่องที่ควรได้รับการพิจารณาแก้ไขร่วมกันระหว่างภาครัฐและขบวนการสหกรณ์ ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบันที่บัญญัติไว้ในมาตรา 85 ว่า “รัฐต้องส่งเสริม สนับสนุน และคุ้มครองระบบสหกรณ์”

นอกจากที่จะต้องมีการพิจารณาแก้ไขกฎหมายสหกรณ์แล้ว กฎหมายอื่นที่ไม่ให้การสนับสนุนหรือเป็นอุปสรรคแก่การดำเนินงานของสหกรณ์ เช่น พระราชบัญญัติกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ พ.ศ. 2530 หรือกฎหมายอื่นใดที่มีข้อยกเว้นการโอนสิทธิเรียกร้องหรือไม่อยู่ในการบังคับคดีแก่เจ้าหนี้โดยทั่วไป แต่กรณีที่สหกรณ์เป็นเจ้าหนี้ควรให้มีการโอนสิทธิเรียกร้องหรือบังคับคดีได้ ทั้งนี้เพราะรัฐธรรมนูญกำหนดให้รัฐต้องคุ้มครองระบบสหกรณ์

**การเลือกตั้งและการดำรงตำแหน่งของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์
ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มีปัญหาและไม่เหมาะสมอย่างไร**

การเลือกตั้งกรรมการดำเนินการ เป็นที่ทราบกันดีว่าในเรื่องของการเลือกตั้งกรรมการดำเนินการของสหกรณ์ออมทรัพย์นั้นมักมีปัญหาเกิดขึ้นเสมอ เพราะกฎหมายกำหนดไว้ในมาตรา 50 ว่า

**“ให้มีคณะกรรมการดำเนินการ.....ซึ่งที่ประชุมใหญ่
เลือกตั้งจากสมาชิก.....”**

หมายความว่า การเลือกตั้งกรรมการดำเนินการสหกรณ์นั้นต้องเลือกตั้งโดยที่ประชุมใหญ่เท่านั้น และนายทะเบียนสหกรณ์ยังกำชับไว้ด้วยว่า คำว่าที่ประชุมใหญ่นั้นต้องหมายถึงบริเวณสถานที่ที่จัดให้มีการประชุมใหญ่ จะไปลงคะแนนเลือกตั้งกันที่อื่นนอกบริเวณที่จัดให้มีการประชุมใหญ่ไม่ได้ และถ้าสหกรณ์ใดมีสมาชิกมาก ก็ได้รับคำแนะนำให้จัดประชุมใหญ่โดยผู้แทนสมาชิก หรือแนะนำว่าหากต้องการให้มีการลงคะแนนเลือกตั้งอย่างกว้างขวางนอกบริเวณที่ประชุมใหญ่ ให้ถือเป็นการสรรหาบุคคลที่จะมาเป็นกรรมการดำเนินการ เมื่อสรรหาแล้วให้นำมาให้ที่ประชุมใหญ่เลือกอีกครั้งหนึ่ง

เราต้องยอมรับความจริงว่า สหกรณ์ออมทรัพย์แต่ละสหกรณ์มีสมาชิกเป็นจำนวนมาก บางสหกรณ์มีสมาชิกเกินกว่าหนึ่งหมื่นคน สหกรณ์ออมทรัพย์บางแห่งมีแดนดำเนินการทั่วประเทศ เช่น สหกรณ์ออมทรัพย์ข้าราชการกรมส่งเสริมสหกรณ์ สหกรณ์ออมทรัพย์กระทรวงมหาดไทย สหกรณ์ออมทรัพย์กรมการปกครอง สหกรณ์ออมทรัพย์กรมชลประทาน สหกรณ์ออมทรัพย์การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย สหกรณ์ออมทรัพย์การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค สหกรณ์ออมทรัพย์สำนักงานอัยการสูงสุด ฯลฯ และมีสหกรณ์ออมทรัพย์ที่มีสมาชิกอยู่ทั่วโลกอยู่สหกรณ์หนึ่งคือ สหกรณ์ออมทรัพย์พนักงานบริษัทการบินไทย จำกัด

ในหลักของการเลือกตั้งต้องมุ่งให้ผู้ใช้สิทธิมีโอกาสได้ใช้สิทธิด้วยตนเองอย่างกว้างขวาง ทำไมเราจึงไม่คิดเขียนกฎหมายสหกรณ์ของเราเสียใหม่ แทนที่จะให้มีการเลือกโดยที่ประชุมใหญ่ สมควรหรือไม่ที่จะเขียนกฎหมายเสียใหม่ว่า

**“ให้มีคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ ประกอบด้วย ประธานกรรมการ
หนึ่งคน และกรรมการอื่นอีกไม่เกินสิบสี่คน ซึ่งสหกรณ์จัดให้มีการเลือกตั้งจากสมาชิก”**

ถ้าแก้ไขกฎหมายเสียอย่างนี้ ปัญหาเรื่องการเลือกตั้งกรรมการดำเนินการของสหกรณ์ก็จะหมดไป สหกรณ์สามารถจัดการเลือกตั้งได้อย่างเหมาะสม สมาชิกที่เป็นเจ้าของสหกรณ์จะได้มีโอกาสเลือกตั้งกรรมการดำเนินการได้อย่างสะดวกและทั่วถึงไม่ต้องมาประชุมใหญ่ก็สามารถเลือกกรรมการได้ และหากจะพิจารณารวมไปถึงการเลือกตั้งผู้ตรวจสอบกิจการด้วยก็น่าจะดี เรื่องนี้ต้องดูว่าขณะนี้ระบบการเลือกตั้งทั่วไปนั้นเขาพัฒนาไปอย่างไร สหกรณ์ไม่คิดจะพัฒนากับเขาบ้างหรืออย่างไร

**การดำรงตำแหน่งของกรรมการดำเนินการสหกรณ์พระราชบัญญัติสหกรณ์
พ.ศ. 2542 กำหนดเรื่องการดำรงตำแหน่งกรรมการดำเนินการของสหกรณ์ไว้ดังนี้**

**“คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ มีวาระอยู่ในตำแหน่งคราวละสองปีนับแต่วัน
เลือกตั้ง”**

เขียนอย่างนี้แสดงว่าต้องมีการนับวันชนวันใช่หรือไม่ มีปัญหาที่ต้องพิจารณาอยู่สองประการคือ

ถ้ามีการประชุมใหญ่สามัญประจำปีและมีการเลือกตั้งกรรมการดำเนินการเร็วกว่าปีที่ผ่านมา กรรมการชุดเดิมที่ยังไม่ครบวาระเพราะนับแล้วยังไม่ถึงวันเลือกตั้งยังเป็นกรรมการอยู่ต่อไปได้หรือไม่ เพราะยังไม่ครบวาระของเขาตามที่กฎหมายกำหนด ส่วนกรรมการใหม่ที่ได้รับการเลือกตั้ง ถูกนับวาระตั้งแต่วันที่ได้รับการเลือกตั้ง แต่ยังไม่เข้ารับตำแหน่งไม่ได้เพราะกรรมการชุดเก่ายังไม่ยอมออก ในทางกลับกันถ้าถึงวันประชุมใหญ่แล้ว แต่สหกรณ์ยังไม่จัดให้มีการประชุมใหญ่และเลือกตั้งกรรมการดำเนินการ กรรมการดำเนินการที่ครบสองปีนับแต่วันเลือกตั้งต้องพ้นวาระไปตามกฎหมาย

แม้ข้อบังคับของสหกรณ์ทุกสหกรณ์จะกำหนดไว้ว่า หากยังไม่มีการเลือกตั้งกรรมการชุดใหม่ ให้กรรมการชุดเดิมบริหารงานต่อไป ขอถามว่าการที่เขียนข้อบังคับเช่นนี้เป็นการเขียนข้อบังคับที่ขัดกับกฎหมายหรือไม่ แม้จะอ้างว่าข้อบังคับกำหนดขึ้นโดยมาตรา 43 ของพระราชบัญญัติสหกรณ์ แต่เมื่อมาตรา 50 บัญญัติไว้เป็นการเฉพาะว่า “ให้อยู่ในวาระสองปีนับแต่วันเลือกตั้ง” ข้อบังคับจะขยายวาระของกรรมการดำเนินการได้อย่างไร การนำเสนออย่างนี้ทุกคนอาจยังมีข้อสงสัยว่าเหตุใดผู้เขียนจึงตีความเรื่องวาระการดำรงตำแหน่งของกรรมการดำเนินการเช่นนี้ ที่เขียนอย่างนี้เพราะพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มีการกำหนดเรื่องของการเลือกตั้งและวาระการดำรงตำแหน่งไว้แตกต่างกันในหลายมาตราได้แก่

คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติตามมาตรา 9

คณะกรรมการกองทุนพัฒนาสหกรณ์ ตามมาตรา 30

คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ ตามมาตรา 50

คณะกรรมการดำเนินการชุมนุมสหกรณ์ ตามมาตรา 107

คณะกรรมการดำเนินการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย ตามมาตรา 112

และ 114

โดยเฉพาะเรื่องของวาระการดำรงตำแหน่งของกรรมการดำเนินการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย น่าจะเขียนได้ดีที่สุด

“มาตรา 114 ให้กรรมการดำเนินการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย อยู่ในตำแหน่งคราวละสี่ปี

เมื่อครบวาระดังกล่าวตามวรรคหนึ่ง หากยังมีได้มีการเลือกตั้งกรรมการขึ้นใหม่ ให้กรรมการซึ่งพ้นจากตำแหน่งตามวาระนั้นอยู่ในตำแหน่งเพื่อดำเนินงานต่อไปจนกว่ากรรมการที่ได้รับการเลือกตั้งใหม่เข้ารับหน้าที่

กรรมการที่พ้นจากตำแหน่งอาจได้รับเลือกตั้งอีกได้ แต่ไม่เกินสองวาระติดต่อกัน”

เมื่อนำมาตรา 50 และมาตรา 114 มาเปรียบเทียบกัน จึงจะเห็นถึงความแตกต่าง และแสดงว่ามาตรา 50 นั้น ไม่ได้เปิดโอกาสให้กรรมการดำเนินการที่ครบวาระสองปีนับแต่วันเลือกตั้งได้ดำเนินงานของสหกรณ์ต่อไป ผิดกับเรื่องของกรรมการดำเนินการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยที่ครบวาระแล้วยังคงดำเนินงานต่อไปได้จนกว่าจะมีกรรมการดำเนินการชุดใหม่เข้ามารับหน้าที่

ปัญหาความไม่สมบูรณ์ของกฎหมายสหกรณ์ของประเทศไทยเมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายสหกรณ์ของประเทศอื่น

จากการศึกษากฎหมายสหกรณ์ของประเทศอื่น เช่น สิงคโปร์ และฟิลิปปินส์ที่มีผู้แปลไว้ ปรากฏว่ากฎหมายสหกรณ์ของประเทศเหล่านั้น ได้บัญญัติเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ที่เป็นกระบวนการในการดำเนินงานของสหกรณ์ หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของสหกรณ์ไว้สมบูรณ์กว่ากฎหมายสหกรณ์ของไทยมาก และจะเห็นได้ว่ากฎหมายสหกรณ์ของไทยนั้นมุ่งกำหนดมาตรการที่รัฐจะใช้อำนาจในการควบคุมสหกรณ์มากกว่าการบัญญัติกฎหมายขึ้นเพื่อให้เป็นประโยชน์แก่การดำเนินงานของสหกรณ์ โดยเฉพาะเรื่องสำคัญบางเรื่องแทนที่จะกำหนดไว้โดยกฎหมายกลับไปกำหนดไว้ในข้อบังคับ ซึ่งทำให้เกิดปัญหาอยู่เสมอโดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับบุคคลภายนอก โดยเฉพาะในคำพิพากษาของศาล ทั้งศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา มักจะเป็นไปในแนวเดียวกันว่า “ข้อบังคับมิใช่กฎหมาย ใช้บังคับได้ภายในสหกรณ์เท่านั้น จะใช้ยันกับบุคคลภายนอกมิได้” (ดูคำพิพากษาในภาคผนวก) โดยเฉพาะเรื่องการจัดการทรัพย์สินของสมาชิกที่ถึงแก่กรรม ไม่มีปรากฏในกฎหมายแต่ได้มีการกำหนดเรื่องการจัดผู้รับโอนประโยชน์ไว้ในข้อบังคับ ขณะนี้ได้เกิดปัญหาขึ้นกับสหกรณ์ออมทรัพย์แห่งหนึ่งเมื่อสมาชิกตาย ทายาทฝ่ายหนึ่งถือหนังสือตั้งผู้รับโอนประโยชน์ที่สมาชิกทำไว้มาขอรับเงินค่าหุ้นของผู้ตายจากสหกรณ์ทายาทอีกฝ่ายหนึ่งถือคำสั่งศาลที่ตั้งเขาเป็นผู้จัดการมรดกมาขอรับเงินค่าหุ้นของผู้ตายจากสหกรณ์เช่นเดียวกันกรณีอย่างนี้สหกรณ์ควรจะจ่ายเงินค่าหุ้นของสมาชิกผู้ตายให้แก่ทายาทฝ่ายใด เพราะหุ้นของสมาชิกที่ถึงแก่กรรมย่อมตกเป็นมรดกของผู้ตาย ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ว่าด้วยมรดกไปเสียแล้ว หากสหกรณ์จ่ายค่าหุ้นไปให้แก่ทายาทผู้ถือหนังสือตั้งผู้รับประโยชน์ไป ทายาทที่ได้เป็นผู้จัดการมรดกไปฟ้องร้องสหกรณ์ ขอให้ศาลสั่งให้สหกรณ์จ่ายเงินค่าหุ้นให้แก่ผู้จัดการมรดกถ้าปรากฏว่าศาลสั่งตามคำร้องสหกรณ์จะทำอย่างไรเพราะได้จ่ายเงินค่าหุ้นไปให้แก่ทายาทอีกฝ่ายหนึ่งแล้ว และกฎหมายสหกรณ์ของเราไม่ได้มีการบัญญัติเรื่องนี้ไว้เหมือนกฎหมายสหกรณ์ของประเทศอื่นเขา

ดังต่อไปนี้

ปัญหาเรื่องความไม่สมบูรณ์ของกฎหมายสหกรณ์ของไทยอาจมีเรื่องสำคัญ ๆ

1. เรื่องบุริมสิทธิในค่าหุ้น
2. เรื่องการออกไปหุ้น
3. เรื่องการจัดการทรัพย์สินของสมาชิกที่มีอยู่ในสหกรณ์ในกรณีที่สมาชิกถึงแก่กรรม
4. เรื่องของการหักเงิน ณ ที่จ่าย
5. เรื่องการสนับสนุนของภาครัฐที่มีต่อสหกรณ์

เพื่อให้ท่านทั้งหลายในฐานะผู้บริหารสหกรณ์ และเป็นผู้ที่อยู่ในขบวนการสหกรณ์ ได้มีโอกาสศึกษาว่ากฎหมายสหกรณ์ของประเทศอื่นเขาได้บัญญัติเรื่องเหล่านี้ไว้อย่างไรบ้าง จึงได้รวบรวมบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับเรื่องต่าง ๆ ที่นำมากล่าวไว้นี้ ไว้ในภาคผนวกท้ายบทความนี้

ปัญหาการใช้สิทธิในทางกฎหมาย หรือการดำเนินงานของสหกรณ์ให้ถูกต้องกับกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง

เรื่องนี้ นับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะหากสหกรณ์หรือกรรมการดำเนินการสหกรณ์ตัดสินใจกระทำไปโดยไม่ถูกต้องจะส่งผลให้เกิดความเสียหายแก่สหกรณ์และสมาชิกอย่างกว้างขวาง ขณะนี้ได้พบปัญหาที่เกิดขึ้นเสมอ ดังนี้

1. เรื่องอายุความซึ่งประกอบด้วยเรื่องต่าง ๆ ดังนี้
 - อายุความตามปกติกรณีลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้กับสหกรณ์
 - อายุความในกรณีลูกหนี้ถึงแก่กรรม
 - อายุความจากการรับสภาพหนี้
 - อายุความจากการรับสภาพความรับผิดชอบ
2. เรื่องการแบ่งหนี้ระหว่างผู้ค้ำประกันในกรณีผู้ค้ำประกันต้องรับผิดชอบชำระหนี้แทนผู้กู้
3. เรื่องการขอรับชำระหนี้ในกรณีสมาชิกถูกศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดในคดีล้มละลาย
4. เรื่องของการใช้สิทธิในการโต้แย้งกรณีเจ้าพนักงานบังคับคดีแจ้งอายัดเงินค่าหุ้น เงินปันผล เงินเฉลี่ยคืน
5. เรื่องการปฏิบัติเมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดีแจ้งให้สหกรณ์ส่งเอกสารสิทธิที่สหกรณ์ได้รับจำนองอสังหาริมทรัพย์ไว้เป็นประกันเงินกู้ไปให้เจ้าพนักงานบังคับคดีขายทอดตลาดตามคำสั่งศาล
6. เรื่องการให้เงินกู้แก่สมาชิกที่กู้เงินจากสหกรณ์แล้วจำหน่ายหุ้นไว้เป็นประกันเงินกู้ แล้วถูกเจ้าพนักงานบังคับคดีแจ้งอายัดเงินค่าหุ้น

ปัญหาเหล่านี้เกิดขึ้นกับสหกรณ์ออมทรัพย์อยู่เสมอและมีแนวโน้มว่าจะเกิดมากขึ้น เหตุเพราะขณะนี้สมาชิกของสหกรณ์ได้มีเจ้าหน้าที่เพิ่มมากขึ้น จึงขอให้คำแนะนำไว้ดังนี้

1. เรื่องอายุความ

1.1 เรื่องอายุความโดยทั่วไปในการฟ้องให้สมาชิกที่กู้เงินจากสหกรณ์ไปแล้วไม่ชำระหนี้ให้กับสหกรณ์นั้น จะต้องเข้าใจเสียก่อนว่าการที่สมาชิกกู้เงินจากสหกรณ์นั้น มีสัญญาชำระคืนเป็นงวด ๆ จึงต้องบังคับตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/33 ซึ่งบัญญัติไว้ดังนี้

“มาตรา 193/33 สิทธิเรียกร้องดังต่อไปนี้ให้มีอายุความห้าปี

(1) ดอกเบี้ยค้างชำระ

(2) เงินที่ต้องชำระผ่อนทุนคืนเป็นงวด ๆ

(3)

ดังนั้นอายุความในการฟ้องร้องกรณีสมาชิกที่กู้เงินไปจากสหกรณ์และสหกรณ์ตกลงให้สมาชิกส่งคืนเงินกู้เป็นงวดรายเดือนนั้นจึงมีอายุความ 5 ปี ตามคำพิพากษาฎีกาในภาคผนวก

1.2 อายุความในกรณีลูกหนี้ถึงแก่กรรม ในเรื่องนี้จะต้องพิจารณาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1754 และมาตรา 193/23 ซึ่งบัญญัติไว้ดังนี้

มาตรา 1754 ห้ามมิให้ฟ้องคดีมรดกเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งปีนับแต่เมื่อเจ้ามรดกตาย หรือนับแต่ทายาทโดยธรรมได้รู้ หรือควรได้รู้ถึงความตายของเจ้ามรดก

คดีฟ้องเรียกตามข้อกำหนดพิพัยกรรมมิให้ฟ้องเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งปีนับแต่เมื่อผู้รับพิพัยกรรมได้รู้หรือควรได้รู้ถึงสิทธิซึ่งตนมีอยู่ตามพิพัยกรรม

ภายใต้บังคับแห่งมาตรา 193/27 แห่งประมวลกฎหมายนี้ถ้าสิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้อันมีต่อเจ้ามรดกมีกำหนดอายุความยาวกว่าหนึ่งปี มิให้เจ้าหนี้ฟ้องร้องเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งปีนับแต่เมื่อเจ้าหนี้ได้รู้หรือควรรู้ได้ถึงความตายของเจ้ามรดก

ถึงอย่างไรก็ดีสิทธิเรียกร้องตามที่ว่ามาในวรรคก่อน ๆ นั้น มิให้ฟ้องร้องเมื่อพ้นกำหนดสิบปีนับแต่เมื่อเจ้ามรดกตาย”

เมื่อลูกหนี้ถึงแก่ความตายหากทายาทหรือผู้เกี่ยวข้องไม่นำเงินมาชำระหนี้ สหกรณ์หรือเข้ามาทำการรับสภาพหนี้ สหกรณ์จะต้องทำการฟ้องกองมรดก หรือทายาทของลูกหนี้ที่ถึงแก่ความตายเสียภายในหนึ่งปี

แต่สำหรับกรณีของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/23 นั้น เป็นเรื่องของอายุความที่มีอยู่กับตัวลูกหนี้นั้นจะหมดลงภายในระยะเวลาภายในหนึ่งปีนับแต่วันตาย อายุความจะยืดออกไปเป็นหนึ่งปีนับแต่วันตาย ซึ่งมาตรา 193/23 ได้บัญญัติไว้ดังนี้

“มาตรา 193/23 อายุความสิทธิเรียกร้องอันเป็นคุณหรือเป็นโทษแก่ผู้ตาย ถ้าจะครบกำหนดภายในหนึ่งปีนับแต่วันตาย อายุความนั้นยังไม่ครบกำหนด จนกว่าจะครบหนึ่งปีนับแต่วันตาย”

1.3 เรื่องอายุความจากการรับสภาพหนี้ การรับสภาพหนี้เป็นเหตุให้อายุความสะดุดหยุดลง แต่เงื่อนไขในการสะดุดหยุดลงนั้นย่อมแตกต่างกันไปตั้งบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 193/14 ดังนี้

“มาตรา 193/14 อายุความย่อมสะดุดหยุดลงในกรณีดังต่อไปนี้

(1) ลูกหนี้รับสภาพหนี้ต่อเจ้าหนี้ตามสิทธิเรียกร้อง โดยทำเป็นหนังสือรับสภาพหนี้ ชำระหนี้ให้บางส่วน ชำระดอกเบี้ยให้ประกันหรือกระทำการใด ๆ อันปราศจากข้อสงสัยแสดงให้เห็นเป็นปริยายว่ายอมรับสภาพหนี้ตามสิทธิเรียกร้อง

(2) เจ้าหนี้ได้ฟ้องคดีเพื่อตั้งหลักฐานสิทธิเรียกร้องหรือเพื่อให้ชำระหนี้

(3) เจ้าหนี้ได้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลาย

(4) เจ้าหนี้ได้มอบข้อพิพาทในอนุญาโตตุลาการพิจารณา

(5) เจ้าหนี้ได้กระทำการอื่นใดอันมีผลเป็นอย่างเดียวกันกับการฟ้องคดี

การรับสภาพหนี้ที่ทำกันอยู่ในสหกรณ์ ส่วนใหญ่เป็นการดำเนินการตามที่กำหนดไว้ตามมาตรา 193/14 (1) ปัญหาที่มีอยู่ว่าเมื่อมีการรับสภาพหนี้แล้วอายุความเดิมสะดุดหยุดลง ส่วนอายุความหลังจากการรับสภาพหนี้เป็นอย่างไร อายุความหลังการรับสภาพหนี้ที่ย่อมเป็นไปตามเงื่อนไขแห่งการรับสภาพหนี้ว่าการชำระหนี้หลังรับสภาพหนี้แล้วหากกำหนดชำระหนี้กันครั้งเดียว อายุความก็จะเป็นไปอย่างหนึ่ง หากมีการตกลงชำระหนี้กันเป็นงวดอายุความก็จะเป็นไปอีกอย่างหนึ่งตามที่กล่าวมาแล้ว

เรื่องของการรับสภาพหนี้ นอกจากเรื่องของอายุความแล้วจะต้องระมัดระวังเกี่ยวกับเรื่องการค้าประกันด้วย เพราะหากเป็นการเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขในการชำระหนี้ หรือการเปลี่ยนตัวลูกหนี้ หรือมีการแปลงหนี้ใหม่ อาจมีผลให้ผู้ค้าประกันตามสัญญาเดิมหลุดพ้นจากความรับผิดในฐานะผู้ค้าประกันก็ได้ ทุกครั้งที่มีการรับสภาพหนี้ถ้าจะจัดให้ผู้ค้าประกันได้ร่วมลงนามค้าประกันไว้ด้วยก็จะเป็นประโยชน์แก่สหกรณ์ในการป้องกันความเสียหายอันเกิดจากข้อบกพร่องในการรับสภาพหนี้ได้อีกทางหนึ่ง

ข้อสำคัญในการรับสภาพหนี้จะมีได้ก็ต่อเมื่อหนี้ยังไม่ขาดอายุความ เพราะหากหนี้ขาดอายุความแล้วมีการดำเนินการใด ๆ ตามที่กำหนดในมาตรา 193/14 (1) หรือ (3) ก็ไม่เป็นการรับสภาพหนี้ ซึ่งจะดูได้จากคำพิพากษาฎีกาที่ 2075/2540 ในภาคผนวกท้ายบทความนี้

1.4 อายุความจากการรับสภาพความรับผิดชอบ การรับสภาพความรับผิดชอบ เป็นการกระทำคล้ายกับการรับสภาพหนี้ตามมาตรา 193/14 (1) แต่ได้กระทำให้ขึ้นหลังจากที่หนี้นั้น ได้ขาดอายุความแล้วซึ่งจะมีอายุความเพียงสองปีนับแต่วันที่รับสภาพความรับผิดชอบซึ่งประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 193/35 ดังนี้

“มาตรา 193/35 ภายใต้บังคับมาตรา 193/27 สิทธิเรียกร้องที่เกิดขึ้นจากการที่ลูกหนี้รับสภาพความรับผิดชอบโดยมีหลักฐานเป็นหนังสือ หรือโดยการให้ประกันตามมาตรา 193/28 วรรคสอง ให้มีกำหนดอายุความสองปีนับแต่วันที่ได้รับการรับสภาพความรับผิดชอบหรือให้ประกัน”

2. เรื่องการแบ่งหนี้ระหว่างผู้ค้ำประกันในกรณีที่ผู้ค้ำประกันต้องรับผิดชอบชำระหนี้แทนผู้กู้

การเรียกหนี้จากผู้ค้ำประกันนั้นก่อนอื่นจะต้องทำให้ถูกต้องตามข้อบังคับของ สหกรณ์ก่อนเป็นเบื้องต้น คือ ใครเป็นผู้มีอำนาจผ่อนผันให้ผู้ค้ำประกันผ่อนชำระหนี้เป็นงวด และก่อนจะให้ผ่อนเป็นงวดนั้นมีเงื่อนไขตามข้อบังคับอย่างไร

ในกรณีที่ผู้ค้ำประกันมากกว่าหนึ่งคนจะต้องรับผิดชอบชำระหนี้แทนผู้กู้ ผู้ค้ำประกัน มักจะขอให้สหกรณ์แบ่งหนี้ให้คนละเท่า ๆ กัน หากสหกรณ์ได้รับชำระหนี้ครบถ้วนก็คงไม่มีปัญหา หากมีการแบ่งหนี้กันไปแล้ว ต่อมาผู้ค้ำประกันคนใดคนหนึ่งไม่สามารถชำระหนี้ให้สหกรณ์จนหมด ได้ไม่ว่าด้วยเหตุใด ๆ ใครจะรับผิดชอบต่อหนี้จำนวนนั้น เพราะสหกรณ์จะไปเรียกเก็บจากผู้ค้ำ ประกันคนอื่นอีกคงไม่ได้ ในหนังสือค้ำประกันของสหกรณ์นั้นเป็นการค้ำประกันร่วมกันโดยมิได้มีการแบ่งจำนวนหนี้ที่รับผิดชอบไว้สำหรับผู้ค้ำประกันแต่ละคน ดังนั้นผู้ค้ำประกันทุกคนจึงต้อง รับผิดชอบในหนี้ที่ค้ำประกันนั้นทั้งหมดร่วมกันดังเช่นลูกหนี้ร่วม ซึ่งเรื่องนี้ประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์มาตรา 682 ได้บัญญัติไว้ดังนี้

“มาตรา 682 ท่านว่าบุคคลจะยอมเข้าเป็นผู้รับเงื่อนไขคือเป็นประกันของผู้ค้ำ ประกันอีกชั้นหนึ่งก็เป็นได้

ถ้าบุคคลหลายคนยอมตนเข้าเป็นผู้ค้ำประกันในหนี้รายเดียวกันไซ้ ท่านว่า ผู้ค้ำประกันเหล่านั้นมีความรับผิดชอบอย่างลูกหนี้ร่วมกัน ถึงแม้ว่าจะมิได้เข้ารับค้ำประกัน ร่วมกัน”

จากความในมาตรา 682 วรรคสอง กำหนดให้ผู้ค้ำประกันทุกคนจะต้องรับผิดชอบ ร่วมกันดังเช่นลูกหนี้ร่วม เมื่อเป็นลูกหนี้ร่วมเจ้าหนี้ก็ชอบที่จะได้รับชำระหนี้โดยสิ้นเชิงจากลูกหนี้ร่วม คนใดคนหนึ่งก็ได้ ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 291 ซึ่งบัญญัติไว้ ดังนี้

“มาตรา 291 ถ้าบุคคลหลายคนจะต้องทำการชำระหนี้ โดยทำนองซึ่งแต่ละคนจำต้องชำระหนี้สิ้นเชิงไซ้ร้ แม้ถึงว่าเจ้าหนี้ชอบที่จะได้รับชำระหนี้สิ้นเชิงได้แต่เพียงครั้งเดียว (กล่าวคือลูกหนี้ร่วมกัน) ก็ดี เจ้าหนี้จะเรียกชำระหนี้จากลูกหนี้แต่คนใดคนหนึ่งสิ้นเชิง หรือแต่โดยส่วนก็ได้ตามแต่จะเลือก แต่ลูกหนี้ทั้งปวงก็ยังคงต้องผูกพันอยู่ทั่วทุกคนจนกว่าหนี้นั้นจะได้ชำระเสร็จสิ้นเชิง”

ดังนั้นการแบ่งหนี้ให้ผู้ค้ำประกันจึงเป็นเรื่องที่สหกรณ์จะต้องพิจารณาโดยรอบคอบ เพราะเป็นการตัดสิทธิที่พึงมีพึงได้ของสหกรณ์ ที่จะเรียกให้ผู้ค้ำประกันทุกคนร่วมกันชำระหนี้ให้กับสหกรณ์ได้โดยสิ้นเชิง

แต่ต้องเข้าใจว่า การแบ่งหนี้กับการแบ่งเก็บเงินตามงวดชำระหนี้เป็นละเรื่องกัน การแบ่งเก็บเป็นเรื่องของการเก็บเงินมาชำระหนี้แต่หนี้ยังรวมกันอยู่เป็นก้อนเดียว ไม่ได้มีการแบ่ง ดังนั้นการแบ่งเก็บหนี้ในแต่ละงวดกับการแบ่งหนี้จึงเป็นคนละเรื่องกัน

3. เรื่องการขอรับชำระหนี้ในกรณีสมาชิกถูกศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดในคดีล้มละลาย

เรื่องนี้หากสหกรณ์ทราบว่ามีหนี้ที่อยู่ในสหกรณ์ถูกฟ้องล้มละลาย สหกรณ์จะต้องรีบติดตาม และหากเห็นว่าสมาชิกมีโอกาสที่จะตกเป็นบุคคลล้มละลายแน่ ควรแนะนำให้สมาชิกลาออกจากสหกรณ์เสีย หรือหาทางให้ออกจากการเป็นสมาชิกเพื่อจะได้ทำการโอนหุ้นชำระหนี้เสียก่อนที่จะมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด เพราะหากสมาชิกถูกศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดเสียแล้ว สหกรณ์อาจต้องนำส่งค่าหุ้นให้แก่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ก็ได้ถ้าเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์หรือโจทก์ทราบว่ามีสมาชิกและมีค่าหุ้นอยู่ในสหกรณ์ ในกรณีที่สมาชิกถูกศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดแล้ว สหกรณ์มีทางเลือกทางเดียวคือต้องยื่นคำร้องขอรับชำระหนี้ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ภายในสองเดือนนับแต่วันที่ได้ประกาศคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด ตามพระราชบัญญัติล้มละลายมาตรา 91 ซึ่งบัญญัติไว้ดังนี้

“มาตรา 91 เจ้าหนี้ซึ่งจะขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลายจะเป็นเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์หรือไม่ก็ตาม ต้องยื่นคำร้องขอต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ภายในกำหนดเวลาสองเดือนนับแต่วันโฆษณาคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด แต่ถ้าเจ้าหนี้อยู่นอกราชอาณาจักร เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะขยายกำหนดเวลาให้อีกได้ไม่เกินสองเดือน

คำขอรับชำระหนี้ต้องทำตามแบบพิมพ์โดยมีบัญชีแสดงรายละเอียดแห่งหนี้สิน และข้อความระบุถึงหลักฐานประกอบหนี้และทรัพย์สินอย่างหนึ่งอย่างใดของลูกหนี้ที่ยึดไว้เป็นหลักประกันหรือตกอยู่ในความครอบครองของเจ้าหนี้”

แต่ในกรณีที่สหกรณ์เป็นเจ้าของเงินกู้ที่ลูกหนี้ (สมาชิก) ได้นำเอาอสังหาริมทรัพย์มาจำนองไว้ เป็นประกันเงินกู้ โดยหนี้และการจำนองเป็นประกันนั้นได้ทำไว้ก่อนลูกหนี้ถูกศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด สหกรณ์จะต้องใช้สิทธิขอชำระหนี้ตามพระราชบัญญัติล้มละลายมาตรา 95 ซึ่งบัญญัติไว้ดังนี้

“มาตรา 95 เจ้าหนี้มีประกันย่อมมีสิทธิเหนือทรัพย์สินอันเป็นหลักประกันซึ่งลูกหนี้ได้ ให้ไว้ก่อนพิทักษ์ทรัพย์ โดยไม่ต้องขอรับชำระหนี้แต่ต้องยอมให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ตรวจดู ทรัพย์สินนั้น”

เรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญเพราะหากสหกรณ์ซึ่งเป็นเจ้าหนี้มีประกันไปขอรับชำระหนี้ตาม พระราชบัญญัติล้มละลายมาตรา 91 โดยไม่แจ้งว่าเป็นเจ้าหนี้มีประกันโดยประสงค์จะใช้สิทธิของเจ้าหนี้มี ประกันตามพระราชบัญญัติล้มละลายมาตรา 95 เรื่อง ขอใช้สิทธิของเจ้าหนี้ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย มาตรา 96 ก็ได้ สหกรณ์อาจเสียสิทธิในการได้รับชำระหนี้จากทรัพย์สินอันเป็นหลักประกันนั้นได้ตาม พระราชบัญญัติล้มละลายมาตรา 97 ซึ่งบัญญัติว่า

“มาตรา 97 ถ้าเจ้าหนี้มีประกันขอรับชำระหนี้โดยไม่แจ้งว่าเป็นเจ้าหนี้มีประกัน เจ้าหนี้ นั้นต้องคืนทรัพย์สินอันเป็นหลักประกันแต่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ และสิทธิเหนือทรัพย์สินนั้น เป็นอันระงับ เว้นแต่เจ้าหนี้จะแสดงต่อศาลได้ว่า การละเว้นนั้นเกิดขึ้นโดยพลั้งเผลอ ในกรณีเช่นนี้ ศาลอาจอนุญาตให้แก้ไขข้อความในรายการแห่งคำขอรับชำระหนี้ โดยกำหนดให้คืนส่วนแบ่งหรือ กำหนดอย่างอื่นตามที่เห็นสมควรก็ได้”

ในกรณีที่สหกรณ์เป็นเจ้าของเงินกู้ของลูกหนี้ (สมาชิก) อยู่ก่อนที่ลูกหนี้ถูกศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์ เด็ดขาดสหกรณ์ย่อมใช้สิทธิในการหักกลบลบหนี้จากค่าหุ้นหรือเงินฝากของสมาชิกผู้นั้นที่มีอยู่ในสหกรณ์ ได้ ตามพระราชบัญญัติล้มละลายมาตรา 102 ซึ่งบัญญัติไว้ ดังนี้

“มาตรา 102 ถ้าเจ้าหนี้มีสิทธิขอรับชำระหนี้เป็นหนี้ลูกหนี้ในเวลาที่มียุทธทรัพย์ ถึงแม้ว่ามูลแห่งหนี้ทั้งสองฝ่ายจะไม่มีวัตถุประสงค์เป็นอย่างเดียวกันก็ดี หรืออยู่ในเงื่อนไขหรือ เงื่อนไขเวลาที่ดีก็อาจหักกลบลบกันได้ เว้นแต่ เจ้าหนี้ได้สิทธิเรียกร้องต่อลูกหนี้ภายหลังมียุทธ ทรัพย์แล้ว”

แม้ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาสมาชิกของสหกรณ์อาจไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับคดีล้มละลายมาก นัก แต่ในปัจจุบันนี้ปรากฏว่า สมาชิกของสหกรณ์ได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับคดีล้มละลายมากขึ้น สหกรณ์จึง ควรให้ความสนใจ เพื่อจะได้ใช้สิทธิของเจ้าหนี้ได้อย่างถูกต้อง สำหรับปัญหาสำคัญที่เกี่ยวกับคดีล้มละลาย ที่อาจเกิดผลกระทบต่อสหกรณ์โดยตรงคือ

- วันที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด
- วันที่โฆษณาคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด

วันที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดหมายถึง วันที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดของ จำเลย ซึ่งทำให้จำเลยขาดความสามารถที่จะทำนิติกรรมใดๆ ตั้งแต่วันที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด ซึ่งเป็นเรื่องระหว่างศาลกับคู่ความ สหกรณ์ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกไม่ทราบ หากมีการให้เงินกู้แก่สมาชิกที่ ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดไป หรือยอมให้เป็นผู้ค้ำประกันเงินกู้ นิติกรรมนั้นย่อมเสียไป เพราะได้

กระทำขึ้นหลังจากศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดแล้ว เพราะจำเลยไม่มีสิทธิในการจัดการเกี่ยวกับนิติกรรมหรือทรัพย์สินใดๆ ของตนได้ตามพระราชบัญญัติล้มละลายมาตรา 24

ส่วนวันที่โฆษณาคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์นั้น ตามพระราชบัญญัติล้มละลายมาตรา 28 ซึ่งบัญญัติว่า “มาตรา 28 เมื่อศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์แล้ว ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ โฆษณาคำสั่งนั้นในราชกิจจานุเบกษาและในหนังสือพิมพ์รายวันไม่น้อยกว่าหนึ่งฉบับ ในคำโฆษณานั้นให้แสดงการขอให้ล้มละลายวันที่ศาลมีคำสั่ง ชื่อ ตำบลที่อยู่ และอาชีพของลูกหนี้

ในคำโฆษณาคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดนั้น ให้แจ้งกำหนดเวลาให้เจ้าหนี้ทั้งหลายเสนอคำขอรับชำระหนี้ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ด้วย”

คณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์จึงต้องมีความระมัดระวังให้มากขึ้นในการดำเนินงานของสหกรณ์ และควรพิจารณาว่าถึงเวลาแล้วหรือยังที่จะต้องมีเจ้าหน้าที่ทางด้านกฎหมาย หรือทนายความไว้ในสหกรณ์ด้วย

4. เรื่องของการใช้สิทธิโต้แย้งกรณีเจ้าพนักงานบังคับคดีแจ้งอายัดเงินค้ำ หุ้น เงินปันผล เงินเฉลี่ยคืน

เรื่องนี้ต้องแยกพิจารณาออกเป็นสองเรื่องคือ

4.1 เรื่องของเงินค้ำหุ้น ผู้เขียนเห็นว่าหลังจากประกาศใช้พระราชบัญญัติ
สหกรณ์ พ.ศ. 2542 แล้ว การแจ้งอายัดเงินค้ำหุ้นของเจ้าพนักงานบังคับคดีน่าจะมิชอบและไม่
น่าจะแจ้งอายัดได้ทั้งนี้เพราะพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 42 บัญญัติไว้ดังนี้

“มาตรา 42.....

ในระหว่างที่สมาชิกภาพของสมาชิกยังไม่สิ้นสุดลง ห้ามมิให้เจ้าหน้าที่ของ
สมาชิกใช้สิทธิเรียกร้องในค้ำหุ้นของสมาชิกผู้นั้น”

ดูจากการแจ้งอายัดค้ำหุ้นของเจ้าพนักงานบังคับคดีนั้นเป็นการแจ้งอายัดตาม
แนวทางคำพิพากษาฎีกาที่ 5593/2534 ซึ่งเป็นคำพิพากษาฎีกาที่มีขึ้นก่อนประกาศใช้พระราช
บัญญัติสหกรณ์พ.ศ. 2542 ต่อมาได้มีสหกรณ์ออมทรัพย์แห่งหนึ่งได้ยกเอาพระราชบัญญัติสหกรณ์
พ.ศ.2542 มาตรา 42 วรรค 2 ขึ้นต่อสู้ แต่ศาลฎีกาได้พิพากษาไว้ในคำพิพากษาฎีกาที่ 2098/2545
วันที่ 29 เมษายน 2545 ได้วินิจฉัยว่า “ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 42
วรรคสอง บัญญัติห้ามมิให้เจ้าหน้าที่ใช้สิทธิเรียกร้องในค้ำหุ้นของสมาชิกในระหว่างที่สมาชิก
ภาพของสมาชิกยังไม่สิ้นสุดลงนั้น แต่จำเลยก็ยังเรียกร้องเอาคืนได้ตามระเบียบของผู้ร้อง
สิทธิของจำเลยที่ 1 ที่จะถอนคืนเงินค้ำหุ้นที่ชำระแล้วดังกล่าวจึงมีเงื่อนไข แต่เพื่อเป็นการ
คุ้มครองสิทธิของเจ้าหน้าที่ไว้มิให้เสียหาย เจ้าพนักงานบังคับคดีจึงมีอำนาจออกคำสั่งอายัด
ได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 310 ทวิประกอบกับมาตรา 311
วรรคสอง การที่เจ้าพนักงานบังคับคดีมีคำสั่งอายัดให้ผู้ร้องส่งค้ำหุ้นของจำเลยที่ 1 แก่เจ้า
พนักงานบังคับคดีเมื่อจำเลยที่ 1 พ้นจากการเป็นสมาชิกของผู้ร้องแล้ว หากทำให้มีผลกระทบ
ต่อสิทธิของผู้ร้องไม่ ค้ำหุ้นของจำเลยที่ 1 ยังคงเป็นทุนหมุนเวียนของผู้ร้องอีกต่อไป
จนกว่าจำเลยที่ 1 จะมิได้เป็นสมาชิก หากเป็นคำสั่งอายัดที่ขัดต่อพระราชบัญญัติสหกรณ์
พ.ศ. 2542 วรรคสองตามที่ผู้ร้องฎีกาไป

ด้วยความเคารพต่อศาล ผู้เขียนเห็นว่าแนวทางการพิจารณาของศาลฎีกายังคงเดิน
ตามแนวคำพิพากษาฎีกาที่ 5593/2534 ยังมีได้ยกประเด็นของพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542
มาตรา 42 วรรคสอง ขึ้นพิจารณาว่า “ห้ามมิให้เจ้าหน้าที่ใช้สิทธิเรียกร้อง” นั้นมีความหมาย
ประการใด การที่เจ้าหน้าที่ร้องขอให้เจ้าพนักงานบังคับคดีมีคำสั่งอายัดค้ำหุ้นนั้น เป็นการ
ใช้สิทธิเรียกร้องของเจ้าหน้าที่หรือไม่ สหกรณ์คงจะต้องยกประเด็นนี้ขึ้นต่อสู้ต่อไป

4.2 เรื่องอายัดเงินปันผลและเงินเฉลี่ยคืนนั้น หนังสือของกรมบังคับคดีที่ ยช
0524/594 ลงวันที่ 18 มีนาคม 2547 ที่ตอบสหกรณ์ออมทรัพย์ครุฑร้อยเอ็ด ได้ให้รายละเอียดไว้
ถูกต้องแล้วจึงขอให้ดูจากภาคผนวกท้ายบทความนี้

5. เรื่องการปฏิบัติเมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดีแจ้งให้สหกรณ์ส่งเอกสารสิทธิที่ได้รับจำนองสังหาริมทรัพย์ไว้เป็นประกันเงินกู้ไปให้เจ้าพนักงานบังคับคดีขายทอดตลาดตามคำสั่งศาล

เรื่องนี้เกิดจากสมาชิกของสหกรณ์ที่ได้กู้เงินจากสหกรณ์ไปโดยนำเอาอสังหาริมทรัพย์มาจำนองไว้เป็นประกัน แต่สมาชิกผู้นั้นได้มีหนี้อยู่กับบุคคลภายนอกด้วย ต่อมาสมาชิกผู้นั้นถูกเจ้าหนี้ภายนอกฟ้องคดีและตกเป็นลูกหนี้ตามคำพิพากษา แล้วมิได้ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาของศาล โจทก์ซึ่งเป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาจึงร้องต่อศาลให้มีการบังคับคดีและโจทก์ทราบว่ามีจำเลยซึ่งเป็นลูกหนี้ตามคำพิพากษานั้นมีอสังหาริมทรัพย์มาจำนองไว้กับสหกรณ์ จึงร้องขอให้เจ้าพนักงานบังคับคดีมีคำสั่งให้สหกรณ์ส่งเอกสารสิทธิให้เจ้าพนักงานบังคับคดี

เมื่อมีเรื่องเช่นนี้สหกรณ์ควรติดต่อกับเจ้าพนักงานบังคับคดีเพื่อตรวจสอบยอดหนี้ตามคำพิพากษาและเรียกสมาชิกมาหารือว่าจะแก้ไขปัญหอย่างไร ถ้าสามารถแก้ไขได้ก็ควรดำเนินการแก้ไขไปตามควรแก่กรณี เพื่อจะได้ไม่ต้องส่งเอกสารสิทธิให้แก่เจ้าพนักงานบังคับคดี ถ้าเจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้เป็นที่พอใจแล้วก็ให้ร้องขอเพิกถอนการสั่งอายัดและยกเลิกการขายทอดตลาดเสีย

หากมีหนี้มากไม่สามารถดำเนินการได้ตามที่กล่าวมาแล้ว สหกรณ์จะต้องรีบสำรวจหนี้สินของสมาชิกผู้นั้นที่มีอยู่กับสหกรณ์ และตรวจสอบสัญญา สัญญาจำนองว่ามีเงื่อนไขความรับผิดชอบของผู้กู้ไว้อย่างไรบ้าง ก่อนส่งเอกสารสิทธิให้แก่เจ้าพนักงานบังคับคดี สหกรณ์จะต้องพิจารณาด้วยว่าจะให้มีการขายทอดตลาดทรัพย์สินนั้นโดยวิธีปลดจำนองหรือขายโดยติดจำนอง

6. เรื่องการให้เงินกู้แก่สมาชิกที่กู้เงินจากสหกรณ์แล้วจำนำหุ้นไว้เป็นประกันเงินกู้แล้วถูกเจ้าพนักงานบังคับคดีมีคำสั่งอายัดค่าหุ้น

แม้เรื่องของการจำนำหุ้นไว้เป็นประกันเงินกู้จะยังไม่ชัดเจนนักในข้อกฎหมาย แต่จากคดีการจำนำหุ้นที่ขึ้นสู่ศาลหลายคดีล้วนเป็นประโยชน์ต่อสหกรณ์เพราะศาลพิพากษาให้สหกรณ์ได้รับชำระหนี้จากค่าหุ้นที่สหกรณ์ได้รับจำนำไว้เป็นประกันเงินกู้มาแล้วหลายคดี ดังเป็นที่ทราบกันดี แต่ต้องมีเงื่อนไขว่าสหกรณ์ได้รับจำนำหุ้นไว้เป็นประกันเงินกู้ก่อนที่เจ้าพนักงานบังคับคดีจะมีคำสั่งอายัดค่าหุ้นของสมาชิกผู้นั้น

ปัญหาจึงมีอยู่ว่า เมื่อสมาชิกผู้ที่ถูกอายัดค่าหุ้น กู้เงินจากสหกรณ์ใหม่ สหกรณ์ก็ทำจำนำหุ้นอีกในวันที่กู้ยืมเป็นการจำนำหุ้นภายหลังการแจ้งอายัดค่าหุ้น ในกรณีเช่นนี้ สหกรณ์จะไม่ได้รับสิทธิในการที่จะนำค่าหุ้นมาชำระหนี้ก่อนเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาด้วยเหตุสำคัญ 2 ประการคือ

- สัญญาเดิมที่จำนำหุ้นไว้เป็นประกันได้รับชำระหนี้ครบถ้วนแล้ว เพราะมีการหักกลบลบหนี้กันเมื่อมีการอนุมัติเงินกู้ครั้งใหม่
- การจำนำหุ้นครั้งใหม่เป็นการจำนำประกันเงินกู้ที่เกิดขึ้นภายหลังที่เจ้าพนักงานบังคับคดีได้มีคำสั่งอายัดค่าหุ้นไว้แล้ว

เนื่องจากสมาชิกของสหกรณ์มีการกู้สามัญหมุนเวียนอยู่เสมอสหกรณ์ต้องพิจารณาเรื่องนี้ให้ดี ถ้าต้องการจะมีบุริมสิทธิในค้ำหั้นที่จำนำไว้เป็นประกันเงินกู้ สหกรณ์จะต้องไม่ให้เงินกู้แก่สมาชิกรายนั้นใหม่ เมื่อสมาชิกผู้นั้นถูกเจ้าพนักงานบังคับคดีแจ้งอายัดค้ำหั้น เว้นแต่จะได้มีการต่อสู้โดยใช้บทบัญญัติของมาตรา 42 วรรคสอง ของพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ตามที่กล่าวไว้แล้วในข้อ 4.1 หรือเมื่อได้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 เสียใหม่โดยให้สหกรณ์มีบุริมสิทธิในค้ำหั้นเหมือนดังเช่นกฎหมายสหกรณ์ของต่างประเทศ สหกรณ์ก็ไม่จำเป็นต้องทำจำนำหั้นอีกต่อไป คงต้องรอกันไปอีกนานพอสมควร

ปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ยังมีอีกหลายเรื่อง ซึ่งผู้บริหารสหกรณ์คงต้องพยายามทำความเข้าใจเป็นเรื่องไป ในที่นี้ได้ยกเอาเรื่องที่เป็นปัญหาอยู่เสมอและมีจำนวนมากมานำเสนอเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ในระดับหนึ่งเท่านั้น

.....

